

KOR436 TÜRİK MÜZİĞİ VE ÇOKSESLENDİRİLMESİ II

TÜRİK MÜZİĞİ FORMLARI

Arda ERDEM

Arda Erdem

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

- ▶ Yürük Sofyan, Çifte Sofyan, Türk Aksağı, Curcuna ve Mandra gibi oyunhavasına uygun ritimlerle bestelenirler.
- ▶ Ritmik uyuma her şeyden daha çok önem verilmiştir.
- ▶ Kısa ve bol tekrarlı olurlar.
- ▶ Her makamda bestelenmiş türleri vardır.
- ▶ İki türü vardır:
  - ▶ Dansa uygun yapıda, çeşitli oyunların figürlerine uygun ritimde bestelenmiş Anadolu ve Rumeli kaynaklı olanlar
  - ▶ Yabancı formlardan etkilenilmiş Türk bestekârlar tarafından Türk müziği ses sistemine göre bestelenmiş eserler

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

▶ HAVA

- ▶ Laz havası, Çerkez havası, Raks havası, Çoban havası vb
- ▶ Uşşak hava, Hicaz hava vb (makam ismiyle)
- ▶ Peşrev ve Semailerin yapısına benzer
- ▶ Ezgileri hafif ve neşelidir
- ▶ İki türü vardır:
  - ▶ Dans amaçlı yazılanlar
  - ▶ Dinleme amaçlı yazılanlar
- ▶ Sofyan, Aksak, Devr-i Turan, Devr-i Hindi, Aksak Semai, Curcuna, Yürük Semai gibi ölçülerde bestelenir.

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

▶ MANDIRA

- ▶ Devr-i Turan başta olmak üzere küçük usullerin kullanıldığı bir tarzdır.
- ▶ Köçekçe takımlarında yer alır.
- ▶ Peşrev ve Semai karışımı bir anlayışla, neşeli, hareketli ve canlı parçalardır.

▶ BAHARİYE

- ▶ Baharı dile getiren eserlerdir.
- ▶ Genellikle Mahur, Yegah, Tahir Buselik ve Muhayyer makamları öncelikli olarak tercih edilirler.
- ▶ Usul değişiklikleri yapılabilmektedir. Dört, beş veya altı hane olanları vardır.
- ▶ Sözlü olanları da bulunmaktadır.

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

► KARŞILAMA

- Halk müziğinde kullanılan bir oyun havasıdır.
- Gelin alayı karşılandığı zaman çalınır. Orta ve Güney Anadolu'da yaygındır
- Rumeli karşılamaları da vardır ve çoğunlukla Hüseyini makamında bestelenirler.

► ÇİFTETELLİ

- İstanbul kaynaklıdır (Eski İstanbul düğünleri, mesire yerleri vs)
- Yazılı olanlarının yanı sıra, eşlik üstüne doğaçlama çalınanları da vardır.
- Nim Sofyan ve Düyek usulleri ile bestelenirler

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

► TAVŞANCA

- Köçekçe takımları içinde yer alan bir türdür.
- Özel giysiler içinde (dal, fes, şalvar, çuha ve dar kadife cepken) zil çalınarak oynanır.
- Bu oyunlarda dans edenlere Tavşan adı verilir.
- Tavşanlar uzun süre meşk ettikten sonra saraydaki oyunlarda dans etmeye hak kazanırlar.
- Kadın tavşanlar Harem'de, erkek tavşanlar ise Padişah huzurunda dans ederler.

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

▶ ZEYBEK

- ▶ Ağır tempolu bir saz eseridir.
- ▶ Halk müziği kaynaklıdır.
- ▶ Çoğunlukla anonim olmakla birlikte bestecisi belli olanları da vardır.
- ▶ Sözlü veya sözsüz olabilirler
- ▶ Aksak usûlün farklı mertebeleri kullanılabilir.
- ▶ Erkekler için olanlar ağır ve orta aksak, kadınlar için bestelenenler ise yürük aksak usulünde olurlar.
- ▶ Çoğunlukla Nikriz ve Zavil makamları kullanılmakla birlikte, başka makamda olanları da vardır.

▶ DİĞER YÖRESEL OYUN HAVALARI

- ▶ Horon, Bar, Halay, Ağırlama, Misket, Seğmen, Konya Kaşık, Silifke Kaşık vb
- ▶ Halk müziğindeki bütün *Kırık Havalar* da oyun havasıdır.

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

- ▶ SİRTO (Sirtaki) (Yunan Kaynaklı)
  - ▶ Sofyan ve Nim Sofyan üeulüyle bestelenir.
  - ▶ Formu aşağıdaki gibidir:
    - Hane (A)
    - Teslim (B)
    - Hane + Teslim (C+B)
    - Hane + Teslim (D+B)
  - ▶ 19.yy'dan sonra Türk müziğine girmiştir.
  - ▶ Fasıllarda saz semaisi yerine icra edilenleri de vardır.

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

- ▶ LONGA – (Romen kaynaklı)
  - ▶ Sirto yapısındadır
  - ▶ Bir, iki, üç, dört veya daha fazla haneli olabilir
  - ▶ 19.yy'dan beri Türk müziğinde kullanılmaktadır.
- ▶ MAZURKA (Polonya kaynaklı)
  - ▶ Batı müziğinde yazılanın taklididir.
  - ▶ 20.yy'da Haydar Tatlıay tarafından kullanılmıştır.
  - ▶ Üç zamanlıdır.
  - ▶ Noktalı sekizlik ve onaltılık ritim kalıbı bu türün özelliğidir.

Saz Mûsikîsi

Oyun Havaları

- ▶ POLKA (Çek kökenli)
  - ▶ İki vuruşludur
  - ▶ Orta tempoda olan Çek dans müziğidir.
  - ▶ Santuri Ethem Bey tarafından bolca kullanılmıştır
- ▶ GAYDA
  - ▶ Udi Sedat Öztoprak tarafından bolca kullanılmıştır
  - ▶ Batı müziği kökenli hareketli bir saz eseridir.

Söz Mûsikîsi – Dindışı

Şarkı

- ▶ Küçük formdaki eserlerin en çok kullanılanıdır
- ▶ Adı; Gazel, kaside, mesnevi, rubai, müstezad gibi şiir biçimlerinin dışında, Nedim (1680-1730) tarafından divan edebiyatına kazandırılan *Şarkı* isimli bir şiir biçiminden gelmektedir.
- ▶ Şarkı isimli bu şiirler, bugün güfte olarak kabul edilen şarkı sözlerinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir.
- ▶ 17. yüzyılda bestelenmiş olan şarkılardan hemen hiçbirisi günümüze ulaşmamıştır.
- ▶ 18. yüzyıldan bu yana gittikçe ilgi gören ve genellikle küçük usullerle bestelenen bu form, Türk müziği repertuarının en büyük kısmını içermektedir.

Söz Mûsikîsi – Dindışı

Şarkı

- ▶ İki mısralıdan sekiz mısralıya kadar şiirler şarkı olarak bestelenmiştir. Bunları aşanlar az da olsa bulunmaktadır.
- ▶ Mısra sayılarına göre şu şekilde adlandırılırlar:

▶ 3 mısralı şarkılar	<i>Müselles</i>	(üçgen)
▶ 4 mısralı şarkılar	<i>Murabbâ</i>	(dörtgen)
▶ 5 mısralı şarkılar	<i>Muhammes</i>	(beşgen)
▶ 6 mısralı şarkılar	<i>Müseddes</i>	(altıgen)
▶ 7 mısralı şarkılar	<i>Müsebbâ</i>	(yedigen)
▶ 8 mısralı şarkılar	<i>Müsemmen</i>	(sekizgen)

Söz Mûsikîsi – Dindışı

Şarkı

- ▶ En çok kullanılanı *Murabbâ* olandır ve şu yapıyı taşımaktadır:

- ▶ 1. Dize (Mısra)   A   Zemin
- ▶ 2. Dize (Mısra)   B   Nakarat
- ▶ 3. Dize (Mısra)   C   Miyan
- ▶ 4. Dize (Mısra)   B   Nakarat

- ▶ Şarkılarda en çok on zamanlıya kadar olan küçük usuller kullanılmıştır.
- ▶ Eski kaynaklarda büyük usuller ile bestelenmiş şarkıların güftelerine rastlanılmakta ancak hiçbirinin notası olmadığından ötürü bilinmemektedir.

Söz Mûsikîsi – Dindışı

Şarkı

► Şarkıları büyük formlardan ayıran özellikler şunlardır (Yavaşca 2002):

1. Küçük usuller ile bestelenmiş olmaları
2. Dörtten sekize kadar mısralı veya aranağmelerle bağlantılı birkaç dördlüğü içine alan güftelerle bestelenmiş olmaları
3. Terennümsüz olmaları
4. Güftedeki anlamın ve buna bağlı olarak kullanılan usullerin ve melodik yapının üsluba etkisiyle ince, neşeli, hüzünlü veya ağırbaşlı olmaları

Söz Mûsikîsi – Dindışı Şarkı

► Fantezi Şarkılar

- 1920 ve 1930'lu yıllardan başlayarak besteciler geleneksel formlara benzemeyen, farklı dengeleri bulunan şarkılar bestelemişlerdir.
- Sözleri de geleneksel yapılara benzemez
- Bunlara *fantezi şarkı* denmektedir.

Arda Erdem

Söz Mûsikîsi – Dindışı

Şarkı

► Film Şarkıları

- Ülkemizde sinemacılığın başlaması ile 1940'lı yıllarda Avrupa ve Amerika filmlerinin yerini Mısır ve diğer Arap ülkelerinin filmlerinin alması sonucu ortaya çıkmıştır.
- Filmler Türkçeleştirilirken sözlü eserlerin yerine Türk müziği eserleri konulması gerektiğinden, konuşmalarda olduğu gibi burada da bir tür *dublaj* yapılmıştır.
- Sadettin Kaynak'ın başını çektiği bu alanda Münir Nurettin Selçuk, Kadri Şençalar, Sadi Işıl, Şerif İçli, Mesud Cemil gibi besteciler eserler vermişlerdir.
- Bu alan çok popüler olmaya başladığından, bu tarz müziklere uygun sözler yazan şairler de yetişmiştir. En meşhurları Vecdi Bingöl'dür.
- Geleneksel şarkı formlarında süre 3-4 dakikayı geçmemekte ancak filmlerde zaman zaman daha uzun müziklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da daha uzun yeni bir tip şarkı formunun gelişmesine sebebiyet vermiştir.